

Böröndi Lajos

A dolgok összeérnek

Portrévázlat Dolán György felvidéki festőművésze-ről

Nagymácsédon született (Mátyusföld) 1952-ben. Magyarbélén járt alapiskolába, majd kitanulta a géplakatos szakmát. 1983-ban végzett a pozsonyi képzőművészeti főiskolán. 1985-től 1990-ig Líbiában élt. Hazatérése óta szabadfoglalkozású, a festészetből tartja el magát. Járt Indiában, visszatért fél évre Líbiába is. A Cite International des Arts pályázatával két hónapos párizsi ösztöndíjat nyert. Állított ki Tripoliban, Párizsban, Budapesten, Hollandiában, Németországban. Mosonmagyaróváron először 1993-ban. Részt vett a kulturális központ által szervezett nemzetközi szimpóziumon 1999-ben, s a Nyári fesztiválon 1995-ben és 2004-ben installációkkal és intermedialis produkcióval mutatkozott be. A magyaróvári Art Flexum művésztelepnek rendszeresen visszatérő vendége. Magyarországi otthonának Mosonmagyaróvárt tekinti.

Transzavantgardnak vallotta magát egy interjúban. Ennek a stílusirányzatnak persze csak akkor van értelme, ha a korábbi művészeteket elutasító új elragadtatottságot nem értjük alatta. Így *Dolán György* transzavantgard művész, aki a korábbi eredményeket alapnak tekintve újítja meg a festészetet. Azt, amit mi egyszerű halandók mindig az érthetőség felől próbálunk megközelíteni, pedig talán ez az egyetlen nézőpont, amit el kell vetnünk, ha Európa műtermeibe bepillantunk. Kiszolgálják sokan ezt is, azt festve a vászonra, ami valóban látszik a természetben, de ez valójában utánpótlás csupán, a szellemtelenség, és a képzelőerő hiánya.

Nem könnyű elmondani, hogy az igazi művészet, a valóban „értékes”, pimasz is egyben, folyamatosan meghaladja elképzelésünket a világról, de ha annak csupán reprodukciója, akkor semmi az egész.

Dolán György pimasz festő. Nem törődik velünk. Azzal, hogy mi elringani szeretnénk a képzelte valóság ölében. Számára a valóság ma borzalom, szörnyűség, egy hordonyi olajból ránk néző halálfej, s mi döbbenetben nézünk szembe önmagunkkal.

Az természetes, hogy iskolázott festő, Pozsonyban végzett, s megtanulta a szakmát. Mert a képzőművészet

szakma is, a tanulás pedig az alapja az egésznek. Ezt ma a pöffeszkedő dilettánsok sziszegve utasítják el, pedig a művészetek történetét nem a kevés született zseni írta. A tanulás azután a tehetséggel párosulva ad esélyt.

Fél évtizedet Líbiában élt, s ez rányitotta szemét az öreg dolgokra, az elmosódó időkre. S a folytonosságra is. Hisz a homokban pihenő neolitikus nyílhegyek mellett ott voltak a modern kor fegyverei is (a Szovjetunió baráti segítségének köszönhetően), a löszerek. Nem állunk messze a valóságtól, ha azt mondjuk, Líbia felnyitotta szemét, megtanult látni. Addigra már elsajátította persze a festészet mesterességét, de még nem festő, még csak kísérletező ember. Szerencse folytán kerül ki öt évre Líbiába, s az is szerencse, hogy míg felesége gyermekeket gyógyít, ő „háztartási alkalmazottként” bejárta a sivatagot. Először csak festegetett, rajzolgatott, aztán amikor felfedezte a Szaharát, úgy érezte, hogy megérkezett. Valahova vissza a múltba, ahonnan származunk. S ahova nem tudatosan indult el, de tudatosan vált kutatójává azután. S vallomása szerint ez a felismerés teljesen átalakított benne mindent. „A Szaharán belül rábukkantam a Szahara múltjára, az ősemberre és az archaikus kultúrára. És elkezdtem használni a képeimhez a homokot. Beleépítettem, rászór-

Dolán György: Háború délen

tam, ragasztottam, levakartam, karcoltam. De nem a technika számított, bár az is új volt, hanem a kapcsolat föllelése. A jelen összeért bennem a múlttal. Éreztem a kultúra folyamatosságát!” S végső soron a képekbe épített löszerekkel neolitikus kori nyílhegyekkel összekötötte az időt, s az ember iszonyattal veszi észre, hogy csak a technika újult meg, a gyilkos ösztönök túléltek mindent.

Dolán György valamit újra felfedezett, rátalált a régi útra, amelyről olyan könnyű letérni. Látni a kiszáradt folyómederbe karcolt képeket, az ember, a kultúra esendőségére is ráébredhetett, s ez felszabadította azok alól a kötöttségek alól, amelyek szükségszerűen befonják az embert, hogy a középszer felé irányítgassák. Modern barlangrajzokat festett a Líbia ihlette képeken Dolán György, amelynek középpontjában ott a tűz, félelmetességével, óvó-védő erejével. Zárt struktúrákat alkotnak e képek, az egyensúly, a tökéletes harmónia jegyében. Középpont ott az ember, a világgal harmóniában élő, abban otthonos lelő, tárgyaival felszerelkező, aki átlátja birtokolt világát, nem uralja, hanem belakja azt.

Dolán György Tripoliban is állított ki homokkal festett képeket, s legnagyobb csodálkozására a líbiaiak a leglíbiaibb festőnek titulálták. S végül rájött, hogy azért, mert az afrikai ország tehetséges festői Európában iskoláznak, s az európai festészet hagyományait követik. S mert nem ismerik saját múltjukat, ha igen, akkor úgy vélik az levetkőzendő, elfelejtendő.

Ami a Fekete foltok modern háborúk elleni tiltakozásában benne van, az már ott van e homokkal festett képekben is. Ha nem lennének a fegyverek, akkor még naivul hinni is tudnánk a borzalom nélküli világ lehetőségében. Hogy Dolán nem hisz, arra bizonyítékul a délen dúló háborúk éveiben keletkezett sötét tónusú, olajjal készült képei szolgálnak. Ezek az olaj már mint a modern háborúk célja jelenik meg.

Majdnem két évtized választja el a Líbiában keletkezett, majd a csallóközi homokból újra átél sivatagi élmény ih-

lette képeket azoktól az installációktól, amelyek végül szervesen kapcsolódnak az életműben a „barlangrajzokhoz”. Dolán, aki freskó szakon végzett Pozsonyban, mindig vonzódott a monumentalitáshoz az új évezred elején performanszokban fogalmazza meg a világot, s az akció egyszerre multimédiális is.

Fekete foltok címmel rendezett kiállítást két éve a révkomáromi (Komárno) erődben, s monumentális képei, a térben elhelyezett tárgyak, a zene és fényhatások egyértelművé teszik, a barbárság ellen tiltakozni kell, legyen a színhely akár Líbia, akár Koszovó, akár Irak.

A mosonmagyaróvári Nyári fesztivál keretében ugyancsak Fekete foltok (a történelem fekete foltjaira utalva) címmel rendezett akción (2004) vált világhíressé a Dolán rajongók körében, hogy a művészetben elemi vágy él a legegyszerűbb fogalmak megtisztítása iránt, s hogy nem adja fel a reményt, a kapcsolat felvehető a múlttal, s a művészet összeköthet bennünket a jövővel. Az egyre gyorsabb ritmusú tánc, az egyre inkább eltorzuló zene alatt videoprojektorokból az Amerikai Egyesült Államok Irak elleni háborújának képei láthatóak, míg három hatalmas akváriumban a táncolók előtt három magányos hal úszik, ellenpontozva a fokozódó ritmust örök nyugalomként. A zene végül reccsenve elszakad, a táncosok a földre rognak, és fölhangzik lassú szívdobogásba csomagolva a zene, *Montanaro*, a provanszál zeneszerző (aki felvidéki felesége révén kitűnően tud magyarul, s aki Dolán György jó barátja) csöppnyi hangszeren játszani kezd. S az egyik halat kihalászva az egyik táncosra helyezik, aki lassan fölállva visszaviszi azt az akváriumhoz, s majd őt magát is a hallal együtt víz alá nyomják Dolán festőbarátai, akik Irántól, Amerikáig azért jöttek el Mosonmagyaróvárra, hogy megvalósítsanak valami egyedi, megismételhetetlen dolgot. S a befestett táncosról ahogyan lecsorog a festék, mintha a befestett (festett) világ tisztulna meg.

A performansz köré rendezett kis kiállítóöbölök mindegyike új fölismeréssel ajándékozta meg a látogatót, a ho-

mokba ágyazott, olajjal leöntött jelektől a megtisztulás kapuján történő belépésig. Dolán Györgycsak azt kérdezte ezen az akción is, hogy mitől más mai világunk a köbaltával járkáló emberénél? A választ már mi mondtuk ki: semmitől. Kódozva vagyunk a rosszra, hajlamosak a gonoszra. S mégis reménytelenül reménykedők vagyunk.

„Tudjuk, hogy a performanszban is lehet nagy dolgokat csinálni. Egyébként én úgy vélem, hogy a festészet mindig lesz, és a festészetben mindig lehet új dolgokat alkotni. Az, hogy divatok jönnek, mennek, még nem jelenti, hogy a festészet nem marad meg külön irányzatnak. A barlangfestésztől elindulva eljuthatunk a máig, erre a felismerésre juthatunk. És mindig lesz benne valami új, mert az emberek mindig képesek megújulni, újat létrehozni. A festészet ugyanis nem a festéktől függ, hanem az emberi gondolkodástól.”

Dolán György magyarnak vallja magát (szlovák képzőművész barátait sikeresen mutatja be Magyarországon), aki történetesen Szlovákiában él, s munkássága a szlovák képzőművészet része is, festményei azonban az emberi-

ség alapkérdéseit teszik fel újra, s az ember belső világát fejezik ki. Így nacionalitásokon felülemelkedve képes egyedi lenni, az egyén felismerését megfogalmazni. Látni tud helyettünk. Vagy látni tanít bennünket. Még olcsóbb kifejezéseket használva, helyettünk mond ki valamit, amire rápillantva azt suttozjuk: ezt mi mondjuk.

Pályájának tehát természetes velejárója, hogy a figuralitás egyre kevésbé fontos. Látunk azért egy didergő hátat a tűz körül (fontos motívuma a tűz), egy-egy homokviharba került családot (biblikus áthallások), de mindent elmos a lecsorgó festék. (Természetesen sikeresen restaurál freskókat Nagyszombaton, hisz a szakma a kisujjában van.) Az ilyen produkciók, ha nem örzi meg őket digitális fénykép, DVD, elporladnak, egyszerűek. De egyszerű az élet is! Dolán azonban nem remény nélküli ember. Ez ebből a szimbólumokkal terhelt produkcióból is kiderült. Az összeszimuláló emberi testek, az összekeveredő színek egy reményteli európai jövőt szimbolizáltak. A vízbe merített testek, a megtisztulás pedig azt jelezte, hogy szükségünk van katarzisokra. De ez önmagában kevés, valamiképpen törekedni kell mindenkinek a jóra.

Dolán György: Kiállítási enteriőr Révkomáromban (Fekete foltok)

A két távoli pont Líbia és a Fekete foltok. Ami közte van gyakorlatilag tanulmányút, bár önálló korszakokra is bontható, s ami a jelen az újból a kísérletezés, az egyszerűsége való törekvés.

A halál témája a volt Jugoszlávia széthullása után kezdte foglalkoztatni, a vérengzések, a mindennapi halál arra a következtetésre juttatta, hogy mindent, ami rárakódott az emberre le kell hántani. Ezek a festmények is megjelentek kiállításokon, s sokan nem értették a sokkolást, mert addig, amíg a halál nem érinti közvetlenül az embert addig közömbös vele szemben. És a halál is kezd közömbössé lenni az emberrel szemben. Az ebből a témakörből származó nagyméretű képek sokkolóak, sötét tónusúak, egy kínlódó ember valóságából merített s víziókkal átítatott alkotásai.

Párizsi tartózkodásának két hónapja alatt festett 25 képet, ezek a képek kötődnek Párizshoz. Megpróbált közelebbit megtudni Párizs architektúrájáról, szeretett volna mélyebbre hatolni. Valójában azért ment Párizsba, hogy tanulmányozza a Franciaországban talált neolitikus és paleolitikus leleteket, s hogy összehasonlítást tegyen a Szlovákiában és az Afrikában talált tárgyak és festmények között. Erről a hatásról így vall: *„Van, aki visszatér ezekhez az értékekhez a transzavantgardon keresztül, felhasználva a transzavantgard vívmányait, van, aki úgy értékeli, hogy nem tud a különböző izmusokról, hanem a saját bőrén érzi, ott él ezekkel a tárgyakkal, mint például az afrikai művészek.”*

Indiába is azért utazott el, hogy feltöltődjön, hogy az indiai kultúra megérintse. Ez az út azonban rövidre sikeredett, járványveszély miatt korán haza kellett utaznia. Megérintette az informell is, Európa műtermeit járva úgy véli, szinte minden irányzat jelen van, az újromantikától az informellig. Erről az irányzatról így vallott 1991-ben. *„Képzeld el, hogy valaki elkezd egy képet festeni, és a kép nem fejezi ki az egészet, hanem csak egy információt ad vagy egy struktúra formájában, vagy egy textúra formájában, vagy az elvont forma formájában. ... Tehát az egészet leegyszerűsíti egy rövid kis információra.”*

Dolán György nem magányos festő. Iskolát teremtett, számos követője közül az egyik *Saphari Behzadi* Teheránból, aki rendszeresen visszatérő vendége a pati alkotótáboroknak. Minden ősszel két-három héten át 10-15 művész Patra (Patince) utazik, hogy fessen, de az igazi hozadéka a pati alkotótábornak az, hogy a különböző földrészekről és országokból érkező festők átadják egymásnak ismereteiket. A legtöbb alkotó magányosan fest, Dolán György rendszeresen megfordult Lendván is. Mint ismert, Lendva az egyik legöregebb művésztelep, ahol, mint ahogyan ő vallja „feltölthekezhet” az ember. Először 1997-ben járt itt, s visszatérő vendégként a nyitott szellemet tartja a legfontosabbnak. Barátságok fűzik ehhez a magyarok lakta szlovéniai kisvárosához. Neki korábban sem jelentettek a határok akadályt, s Pozsonyból bő két óra alatt el lehet jutni Lendvára, a Vár köré szervezett művésztelepre. Dolán és baráti köre hajlandó nyilvános alkotásra, sőt közös festmény létrehozására is. Az 1996-os Mosonmagyaróváron megrendezett *Nyitott műterem* című nemzetközi szimpóziumon Ukrajnából, Romániából, Szlovákiából és Magyarországról összesereglett festők dolgoztak közönség előtt. De Dolán György gyakori vendége a lendvai alkotótábornak is.

Könyvillusztrációi Szlovákia szerte ismertek. *Bettes István* Hun bál című gyermekvers kötetét rajzolta tele legutóbb, s ő illusztrálta a jelen írás szerzőjének legtöbb verseskötetét is. Sőt, *A másik part* című szonettkötetben egymásra felelő képek és versek találhatók. Dolán György szerint ez a kötet jól reprezentálja azt, hogyan érhetnek össze a dolgok.

Dolán György pályája delelőjére érkezett, s ebben az értékvesztett világban jó tudni, hogy vannak olyan festők, akik tudják a dolgukat. S festményei végül arra az egyszerű felismerésre is rávilágítanak, hogy szemével lát az ember. S hogy a látott dolgok hogyan válnak páratlan műalkotássá, az az igazi titok.

(Az idézetek Böröndi Lajos: *A macska lazíthat az egér* című esszéjéből valók. Mosonmagyaróvár 2003.)